

**POSEBNE ISTRAŽNE RADNJE:
NORMATIVNA UREĐENOST I
OSVRT NA PRAKTIČNU PRIMJENU**

Sarajevo, april 2016.

Posebne istražne radnje: normativna uređenost i osvrt na praktičnu primjenu

Aida Kržalić¹

Sažetak

Rad predstavlja normativnu uređenost posebnih istražnih radnji u bosanskohercegovačkom zakonodavstvu sa kratkim osvrtom na rješenja prije reforme zakonodavstva iz 2003. godine i sadašnja rješenja. U prvom dijelu rada predstavljen je pregled međunarodnih dokumenta koji ograničavaju pravo države u odnosu na pravo pojedinca kod same primjene posebnih istražnih radnji, kao i teorijski pristup ovom pitanju i normativno uređenje primjene posebnih istražnih radnji. U drugom dijelu rada izneseni su uočeni propusti prilikom primjene ovih mjera. Pored toga, posebne istražne radnje su uspostavljene sa precizno formulisanim kriterijima za određivanje istih. Također, zakonska rješenja na entitetskim nivoima i nivou Brčko Distrikta BiH, bitnije ne odstupaju od rješenja usvojenih na državnom nivou.

Ključne riječi: istraga, policijske agencije, posebne istražne radnje, zakonodavstvo, Bosna i Hercegovina

Special investigative measures: normative regulation and review of the practical application

Aida Kržalić

Abstract

The work represents the normative regulation of special investigative measures in BiH legislation with a brief review of the provisions before the legislation reform in 2003, as well as of the current provisions. The first part of this paper presents an overview of international documents that restrict the right of a State in relation to the right of an individual concerning the application of special investigative measures, as well as a theoretical approach to this issue and normative regulation of the application of special investigative measures. The second part presents the observed shortcomings in applying these measures. In addition, special investigative measures have been established with precisely formulated criteria to determine the application of the the same. Also, legal provisions at the entity levels and Brčko District, do not significantly deviate from the provisions adopted at the state level.

Keywords: investigation, law enforcement agencies, special investigative measures, legislation, Bosnia and Herzegovina

¹ Autorica je istraživač Centra za sigurnosne studije BiH. Kontakt: aida@css.ba
The author is a researcher at the Centre for Security Studies BiH. Contact: aida@css.ba

Uvod

U posljednjih deset godina, a naročito od 11. septembra 2001. godine i terorističkog napada na SAD, savremene tehnologije doživljavaju procvat, kako u privatnom tako i u javnom sektoru. Pored toga što ove tehnologije mogu doprinijeti efikasnijem sprovođenju zakona, jačanju nacionalne sigurnosti, borbi protiv terorizma i organizovanog kriminala, one otvaraju i brojna pitanja i pokreću kontraverze oko eventualnih zloupotreba i kršenja ljudskih prava, a prije svega prava na privatnost i prava na zaštitu ličnih podataka.

Savremene tehnologije su pronašle svoju primjenu i u procesnim radnjama. Kroz mjere posebnih istražnih radnji upotrebom savremenih tehnologija nastojale su se otkloniti poteškoće u otkrivanju i dokazivanju teških krivičnih djela. Svrha ovih mjera ogleda se u uspješnom i efikasnom suprostavljanju ugrožavanja nacionalne sigurnosti, organizovanom kriminalu i terorizmu, a ista podrazumijevaju primjenu određenih specifičnih metoda, koje nisu svakodnevne i uobičajene kod „konvencionalnog kriminaliteta“. Ove mjere nazvane su *posebne istražne radnje*, kao mjere tajnog prikupljanja podataka o najtežim oblicima kriminaliteta. Posebne istražne radnje (specijalne istražne tehnike, prikrivene istražne mjere), predstavljaju istražnu djelatnost do koje se dolazi (*ultima ratio*) u slučaju istraživanja teških krivičnih djela kada na drugi način nije moguće pribaviti dokaze ili bi njihovo pribavljanje predstavljalo nesrazmjernu teškoću.

Potreba za uvođenjem posebnih pravila - posebnih istražnih radnji javila se jer tradicionalne metode suprotstavljanja kriminalitetu, posebno organizovanom kriminalitetu nisu u potpunosti djelotvorne i efikasne u suzbijanju ove negativne društvene pojave.

Analiza zakonske regulative u Bosni i Hercegovini pokazuje da tehnike prikrivenog rada nisu bile nepoznate u našem krivičnom pravosuđu. Ranije zakonsko uređenje je poznavalo metode prikrivenih istražnih radnji kao što su nadzor i snimanje telefonskih razgovora i drugih oblika komuniciranja tehničkim sredstvima, te prislušivanje.² Međutim, za razliku od sadašnjih rješenja koja su usvojena 2003. godine, prethodna rješenja su imala i neke iznimke. Prije svega, za njihovo provođenje se zahtijevala osnovana sumnja umjesto sadašnjih osnova sumnje. Također, po prijašnjem poznavanju ovih radnji, iste nije bilo moguće poduzeti bez

² Vidi član 205. – 210. bivšeg ZKP Federacije BiH

pismene naredbe, za razliku od sadašnjeg rješenja gdje je to moguće i na temelju usmene naredbe (u slučaju da se pismena naredba ne može dobiti na vrijeme i ako postoji opasnost od odlaganja). Reformom krivičnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini iz 2003. godine, usvojena su rješenja posebnih istražnih radnji koja se, osim navedenih iznimki, znatno razlikuju od dotadašnjeg primjenjivanog modela. Shodno složenoj ustavnoj strukturi Bosne i Hercegovine, organizacijskim nivoima pravosuđa, posebne istražne radnje su propisane na državnom, entitetskim nivoima i na nivou Brčko Distrikta BiH.

Treba istaći da su posebne istražne radnje po svom nazivu u skladu s onim što predviđaju savremena krivičnoprocesna zakonodavstva, jer su ista definisana bez bitnijeg odstupanja u odnosu na to kako su definisana u drugim zemljama, posebno europskim. To znači da se posebne istražne radnje mogu odrediti samo ako se na drugi način ne mogu pribaviti dokazi ili bi njihovo pribavljanje proizvelo određene nesrazmjerne poteškoće. To je prepoznato u materijalnom pravnom uslovu za ograničenje osnovnog prava na nepovredivost ličnog ili porodičnog života.

Važno je istaći da, kada se govori o posebnim istražnim radnjama koje se primjenjuju u krivičnom postupku od strane policijskih organa, iste treba razlikovati od sličnih mjera koje se primjenjuju zbog zaštite državnih interesa i sigurnosti, tj. mjera koje sprovodi Obavještajno-sigurnosna agencija Bosne i Hercegovine. U tom smislu, Zakon o Obavještajno-sigurnosnoj agenciji BiH (OSA BiH), u glavi VII koja nosi naziv Prikupljanje informacija, sadrži odredbe koje se odnose na način na koji OSA BiH u sklopu općih ovlaštenja prikuplja informacije (npr. mjerama fizičkog praćenja na javnim mjestima, mjerama praćenja na mjestima koja nemaju javni karakter). „OSA BiH preduzima mjere tajnog prikupljanja informacija za koje je potrebno odobrenje generalnog direktora (kada se to smatra neophodnim u cilju ispunjavanja dužnosti Agencije) i mjere tajnog prikupljanja za koje je potrebno sudsko ovlaštenje“³. Zakon o Državnoj agenciji za istrage i zaštitu i Zakon o policijskim službenicima BiH ne predviđaju ovakve mjere, odnosno ono što oni poduzimaju je u okviru Zakona o krivičnom postupku BiH.⁴

³ Maid Pajević (2013). Savremene obavještajne teorije. Mostar: Visoka škola „Logos centar“ str. 344.

⁴ Komentari zakona o krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini. Sarajevo: Vijeće Europe. Posebne istražne radnje Glava IX. str. 348-374.

Sama primjena posebnih istražnih radnji traži i postojanje precizno utvrđene metodologije (pravila i procedure) primjene istih, koju mogu primjenjivati samo lica koja su posebno stručna i kvalifikovana za njihovu primjenu. Pored navedenog, za pojedine istražne radnje, nužna je tehnička opremljenost agencija za sprovođenje zakona koje ih sprovode u svome radu. No, kako je predmet ovog rada pravno utemeljenje posebnih istražnih radnji i proceduralno definisanje njihove primjene, u radu se neće osvrutati na samu stručnost i tehničku opremljenost agencija koje ih primjenjuju, osim u slučajevima kada se to u izlaganju pokaže neophodnim.

Međunarodno pravni okviri

BiH se obavezala da će osigurati ostvarenje najvišeg nivoa zaštite međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda. Članom II Ustava BiH utvrđeno je da će se prava i slobode predviđene Europskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i pratećim protokolima direktno primjenjivati u pravnom sistemu BiH, te je istima dat prioritet nad ostalim domaćim pozitivnopravnim propisima.

Neosporno je da se primjenom posebnih istražnih radnji ograničavaju osnovna ljudska prava i slobode građana (pravo na privatnost⁵ i porodični život), tako da je primjena tih dokaznih radnji osjetljive prirode, te je u cilju ispunjenja zakonskih uvjeta za primjenu istih neophodno da lica koja ih primjenjuju budu stručno osposobljena i profesionalna. Na međunarodnom nivou je prepoznat ovaj problem i potreba da se putem međunarodnih dokumenata ograniče prava država u odnosu na prava pojedinaca. Tako je pravo na privatnost predmet regulacije većeg broja međunarodnih pravnih akata, među kojima treba posebno naglasiti Univerzalnu deklaraciju UN o ljudskim pravima član 12 i Europsku konvenciju o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, tačnije član 6 i 8.

⁵ Pravo na privatnost predstavlja zbirni pojam kojim se obuhvata više ljudskih prava iz privatne sfere pojedinca. Prije svega ono podrazumijeva pravo da se živi vlastiti život, uz minimalno miješanje, i tiče se privatnog, porodičnog i kućnog života, fizičkog i moralnog integriteta, časti i ugleda, izbjegavanja da se bude predstavljen u lažnom svjetlu, neotkrivanje nevažnih i sramotnih činjenica, neovlašćenog objavljivanja privatnih fotografija, zaštite od objavljivanja informacija koje pojedinac daje ili dobiva u povjerenju (Više vidjeti Rezoluciju broj 428 Konstitutivne skupštine, sada Parlamentarne skupštine Savjeta Europe iz 1970. godine, usvojene na 21 redovnoj sjednici.

U članu 12. Univerzalne deklaracije UN o ljudskim pravima jasno i nedvosmisleno je propisano da niko ne može biti izložen proizvoljnom miješanju u privatni život, porodicu, stan, prepisku niti napadima na čast i ugled, te da svako ima pravo na zakonitu zaštitu protiv ovakvog miješanja i napada. Nadalje, Europska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama u članu 8. stav 1. također propisuje da svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske. Europska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, za razliku od UN Deklaracije predviđa princip proporcionalnosti. Tako se u članu 8. stav 2. navodi „Javna vlast se ne miješa u vršenje ovog prava, osim ako je takvo miješanje predviđeno zakonom i ako je to neophodna mjera u demokratskom društvu u interesu nacionalne sigurnosti, ekonomske moći zemlje, sprečavanja nereda ili sprečavanja zločina, zaštite zdravlja i morala ili zaštite prava i sloboda drugih“. Upravo je ovaj stav taj koji čini Europsku konvenciju o ljudskim pravima i osnovnim slobodama posebnom i po tome se razlikuje u odnosu na druge međunarodne dokumente koji proklamuju ova pravila. Europska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama je u supsidijarnom odnosu prema nacionalnim sistemima zaštite ljudskih prava.

Europska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama sadrži detaljna pravila o prihvatanju zakonskih smetnji privatnog života ali pod uslovom da su ispunjeni zahtjevi iz stava 2 člana 8. Konvencije. To znači da je privremeno ograničavanje navedenih prava građana u smislu poduzimanja posebnih istražni radnji moguće samo ako se ispune sljedeća četiri uslova:

1. Sve mjere i radnje moraju biti izričito definisane u zakonu,
2. Ako se na drugi način ne može postići isti cilj;
3. Mogu se primjenjivati u vrlo ozbiljnim i složenim slučajevima; i
4. Ako postoji osnov sumnje da je neko lice samo ili zajedno sa drugim licima učestvovalo ili učestvuje u izvršenju krivičnog djela, da je njihovu primjenu odobrio sud, koji istovremeno zadržava pravo kontrole zakonitosti postupka primjene posebnih istražnih radnji.

Pored navedena dva međunarodna pravna akta, propisivanje posebnih istražnih radnji u krivičnom zakonodavstvu država i njihova neposredna primjenu u praktičnom smislu prepoznata je i u sljedećim međunarodnopravnim aktima (ugovorima):

1. Bečka konvencija protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci iz 1988. godine;

2. Konvencija Savjeta Europe o pranju, traženju, zapljeni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom iz 1990. godine;
3. Rezolucija Interpola (Europola) o organizovanom kriminalu;
4. Rezolucija Savjeta Europe o sprečavanju organizovanog kriminala iz 1998. godine;
5. Konvencija UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminaliteta iz 2000. godine;
6. Konvencija UN protiv korupcije iz 2003. godine;
7. Napuljska politička deklaracija i globalni akcioni plan u borbi protiv organizovanog transnacionalnog kriminala i dr.

Iz gore navedenog vidljivo je da je BiH članica i potpisnica velikog broja međunarodnih ugovora. Reforma krivičnog zakonodavstva započeta je usvajanjem krivičnog zakonodavstva u Federaciji BiH (1998. godine), u RS (2000. godine), a u Brčko distriktu BiH (2001. godine). Sveobuhvatniji pristup zauzet je 2002. godine kada su započeti procesi usvajanja zakona za sve niveoe vlasti ali je ovaj proces prvenstveno okončan uz zalaganje OHR-a jer je Visoki predstavnik 2003. godine nametnuo Krivični zakon BiH i Zakon o krivičnom postupku BiH, što je bio nužan potez za stvaranja uslova za početak rada Suda BiH. Krivični zakoni u BiH i zakoni o krivičnom postupku u BiH u značajnoj mjeri su reformisani. Shodno tome zakoni koji se odnose na posebne istražne radnje donijeli su novi reformisani pravni okvir koji je u najvećoj mjeri usklađen sa međunarodnim standardima zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda.

Zakonodovani okvir

Kada se govori o dosadašnjim teorijskim pristupima i analizama primjene posebnih istražnih radnji, iste ukazuju na određene probleme tokom same izrade normativnih okvira posebnih istražnih radnji, kao i njihove primjene. Tako, Sijerčić-Čolić u objavljenom radu u Zborniku radova Pravnog fakulteta u Splitu navodi “da je kreiranje posebnih istražnih radnji bilo uslovljeno aktuelnim post-ratnim traumama, tranzicijskim promjenama i prilagođavanjem savremenim trendovima kriminaliteta i funkcionisanju krivičnopravnih sistema”.⁶ Također, u teoriji postoji saglasnost da je teške oblike organizovanog kriminala teško dokazati bez primjene posebnih istražnih radnji. Shodno takvom stajalištu, Škulić je definisao posebne

⁶ Hajrija Sijerčić Čolić: Prikrivene istražne radnje u borbi protiv organizovanog kriminala. Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 46, 4/2009. str 688.

istražne radnje kao „specifične specijalne istražne tehnike, namijenjene za otkrivanje i dokazivanje određenih posebnih krivičnih djela, koja se inače teško ili otežano otkrivaju i dokazuju samo opštim dokaznim radnjama, što je posebno karakteristično za organizovani kriminalitet i tzv. visoku korupciju“⁷. Sa druge strane postoje autori koji smatraju da nije dovoljno da imamo samo specifičan normiran pristup za borbu protiv organizovanog kriminaliteta. Autori Antonić i Mitrović u svojoj analizi „Posebne istražne radnje“ smatraju „da bez dobrog i efikasnog rada agencija za provođenje zakona nema uspješne borbe protiv kriminaliteta.“⁸ Nadalje, autori Komentara ZKP-a navode četiri razloga za uvođenje posebnih istražnih radnji,⁹ od međunarodnih obaveza do samih specifičnosti savremenog organizovanog kriminala koje zahtijevaju uvođenje posebnih mjera u otkrivanju i procesuiranju takvih krivičnih djela. Ovdje svakako ne treba zaboraviti ni same interakcije primjene posebnih istražnih radnji i ljudskih prava. U tom kontekstu Bošković smatra da je „neosporna činjenica da se primjenom posebnih istražnih radnji ograničavaju osnovna ljudska prava i slobode građana“¹⁰. Nadalje, isti autor smatra da je primjena tih dokaznih radnji sama po sebi osjetljive prirode i zahtijeva od lica koja ih primjenjuju u skladu sa propisanom procedurom visok stepen profesionalnosti i stručne osposobljenosti kako bi se zadovoljili zaonski uslovi za primjenu. Zbog ove činjenice, autori koji se bave izučavanjem ovakvog modela istrage, smatraju i podržavaju restriktivne uslove za primjenu posebnih istražnih radnji, ali svakako i uspostavu besprijekorne, pravovremene saradnje i koordinacije svih aktivnosti između policije, tužilaštva i suda. U tom kontekstu Halilović ističe važnost u tome što je zakonima definisano da je za primjenu posebnih istražnih radnji nadležan isključivo sud, odnosno sudac za prethodni postupak. On smatra da se ovakvim pristupom „zapravo dosljedno štiti jedno od temeljnih načela proklamiranih ne samo za ovakav oblik zadiranja u ustavna prava i slobode građana (koji ima reputaciju najdrastičnijeg), nego i uopće kada je u pitanju zaštita prava u krivičnoj proceduri, a to je načelo sudske kontrole“¹¹

⁷ M. Škulić i G. Ilić. Vodič za primjenu Zakonika o krivičnom postupku. Službeni glasnik Republike Srbije 2013.

⁸ Vesna Antonić i Dragan Mitrović: Posebne istražne radnje. Sarajevo: Visoko i sudsko tužilačko vijeće BiH. 2012. str. 6. Analiza je urađena u okviru projekta Jačanje tužilačkih kapaciteta u sistemu krivičnog pravosuđa.

⁹ Komentari zakona o krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini. Sarajevo: Vijeće Europe. Posebne istražne radnje Glava IX. str. 348-374.

¹⁰ G. Ilić i M. M. Bošković (2015). Posebne mere tajnog prikupljanja podataka u krivičnom postupku: pregled iz pravosuđa. Beograd: Beogradski centar za bezbednosnu politiku, str. 21.

¹¹ Haris Halilović (2005). Prikriveni istražitelj pravno-kriminalistički pristup. Sarajevo: Fakultet kriminalističkih nauka. str.72.

Bosna i Hercegovina ima složenu ustavnu strukturu, što se manifestovalo i na sam pravosudni sistem koji je unatoč dosadašnjim reformama ostao složen. U nastojanju da se obezbijedi veća efikasnost provođenja krivičnih postupaka u nekoliko navrata vršile su se izmjene i dopune domaće zakonske regulative¹². Ove izmjene su se odnosile i na proširenje mogućnosti za provođenje posebnih istražnih radnji, kao važne karike za efikasnu borbu protiv organizovanog kriminala. Konkretnije izmjene su se odnosile na Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine¹³ (u daljem tekstu ZKP) i harmonizaciju entitetskih zakona o krivičnom postupku¹⁴ i Zakona o krivičnom postupku Brčko Distrikta BiH¹⁵. Navedene promjene išle su u pravcu kvalitativnog unapređenja efikasnosti provođenja krivičnih postupaka. U tu svrhu, važeći zakoni o krivičnom postupku su „prilagođeni potrebama i zahtjevima novog vremena, tako što su očišćeni od ideološkog naslijeđa i po određenim pitanjima (pravima pojedinih učesnika u krivičnom postupku), usaglašeni sa međunarodnim pravnim standardima, posebno Europskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda“.¹⁶

Shodno sa navedenim izmjenama zakonskih propisa Bosne i Hercegovine (državnog, entitetskih i Brčko Distrikta BiH) analizirali smo kako i gdje su zakonski definisane posebne istražne radnje u našem zakonodavstvu.

Prije svega posebne istražne radnje definisane su *Zakonom o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine u glavi IX (članom 116 do 122)*. Dalje, na entitetskim nivoima iste su definisane u glavi XIX (član 226 – 232) Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske, i glavi IX (član 130 – 136) Zakona o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine. Pored državnog i entitetskog zakonodavnog nivoa, posebne istražne radnje su definisane i glavom IX (član 116 – 122) Zakona o krivičnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine. Sama sistematika odredaba Zakona o krivičnom postupku jasno ukazuje da je ova grupa posebnih istražnih

¹² Samo Zakon o krivičnom postupku od svog usvajanja 2003. godine pretrpio je 17 izmjena i/ili dopuna, dok je Krivični zakon Bosne i Hercegovine od svog usvajanja 2003. godine pretrpio 11 izmjena. Zadnje izmjene i dopune Zakona o krivičnom postupku rađene su 2013. godine, a Krivičnog zakona 2015. Više o izmjenama i sam proces izmjena vidjeti na: <http://www.tuzilastvobih.gov.ba/?opcija=sadrzaj&kat=4&id=40&jezik=h>
Posjećeno: 16.02.2016. godine.

¹³ Zakon o krivičnom postupku BiH (sa pripadajućim ispravkama, izmjenama i dopunama), Službeni glasnik BiH, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09.

¹⁴ Zakon o krivičnom postupku Federacije BiH, Službene novine Federacije BiH, br. 35/03, 37/03 i 56/03, Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 50/03.

¹⁵ Zakon o krivičnom postupku Brčko distrikta BiH, Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, br. 10/03.

¹⁶ Studija o organizovanom kriminalu u Bosni i Hercegovini. Sarajevo: Centar za sigurnosne studije 2014. str. 33.

radnji izdvojena u odnosu na ostale radnje dokazivanja. U sva četiri zakona o krivičnom postupku precizno i jedinstveno se propisuje sedam posebnih istražnih radnji, te su formulisani kriteriji za određivanje istih. Četiri zakona o krivičnom postupku¹⁷ propisuju sljedeće posebne istražne radnje:

1. Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija,
2. Pristup kompjuterskim sistemima i kompjutersko sravnjenje podataka,
3. Nadzor i tehničko snimanje prostorija,
4. Tajno praćenje i tehničko snimanje osoba, prijevoznih sredstava i predmeta koji stoje u vezi s njima,
5. Korištenje prikrivenih istražitelja i korištenje informatora,
6. Simulirani i kontrolirani otkup predmeta i simulirano davanje potkupnine,
7. Nadzirani prevoz i isporuka predmeta krivičnog djela.

Navedene posebne istražne radnje mogu se primijeniti prema svakom građaninu, a analiza uslova za njihovu primjenu, pokazuje da se te mjere mogu relativno široko primjenjivati. To je vidljivo u odredbi člana 116 stav 1¹⁸, po kojoj se posebne istražne radnje mogu odrediti “ako se na drugi način ne mogu pribaviti dokazi ili bi njihovo pribavljanje bilo skopčano sa nesrazmjernim poteškoćama.“ Praktičari¹⁹ se slažu da će upravo zbog vrste krivičnih djela povodom kojih se određuju posebne istražne radnje, ove poteškoće u praksi biti jednostavno izbjeći kroz utvrđivanje i obrazloženje postojanja zakonskih uslova za primjenu tih radnji.

Posebne istražne radnje se mogu primijeniti za krivična djela nabrojana u članu 117. Zakona o krivičnom postupku BiH: (1) protiv integriteta BiH, (2) protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, (3) terorizma i (4) za djela za koja se prema KZBiH može izreći kazna zatvora od tri godine ili teža kazna. Spisak krivičnih djela povodom kojih se mogu odrediti posebne istražne radnje dobijen je kombinacijom dva kriterija: (1) listom određenih krivičnih djela i (2) propisivanjem donje granice kazne koja se može izreći. Ovom listom sve do 2009. godine nisu bila obuhvaćena krivična djela pranja novca (član 209), primanje dara i drugih oblika koristi (član 217) i davanje dara i drugih oblika koristi (član

¹⁷ Zakon o krivičnom postupku BiH („Službeni glasnik BiH”, br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10); Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. „49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10); Zakon o krivičnom postupku Federacije BiH („Službene novine FBiH“, br.36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11); Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta BiH („Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH“ br. 10/03, 45/04, 06/05, 21/10)

¹⁸ Zakon o krivičnom postupku BiH („Službeni glasnik BiH”, br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10)

¹⁹ Intervju sa predstavnicima agencija za provođenje zakona

218), što je dovelo u pitanje propisivanje nekih od posebnih istražnih radnji (npr. simuliranog davanja potkupnine), odnosno otežavalo prikupljanje dokaza upravo kod onih krivičnih djela kod kojih se u uporednom pravu koriste prikrivene istražne radnje (npr. krivična djela korupcije).

Zakon o krivičnom postupku Federacije BiH u članu 131. propisuje da se posebne istražne radnje mogu odrediti za djela koja se prema zakonu može izreći kazna zatvora najmanje tri godine ili teža kazna, na identičan način propisano je određivanje posebnih istražnih radnji u Brčko Distriktu BiH, u članu 117. Zakona o krivičnom postupku BD BiH. U entitetu Republika Srpska, pored propisa kao u Federaciji BiH i Brčko Distriktu BiH, članom 227. Zakona o krivičnom postupku RS, propisano je da se posebne istražne radnje mogu odrediti za krivična djela: protiv Republike Srpske; protiv čovječnosti i međunarodnog prava i terorizma.

Važnim smatramo to što je zakon ograničio primjenu posebnih istražnih radnji na tačno navedena djela i da nije dozvoljeno proširenje primjene istih na ostala krivična djela ako se primjenom tih radnji "slučajno" otkriju podaci i saznanja koja upućuju na izvršenje nekog drugog krivičnog djela.

Kada se govori o zakonskoj regulativi mjera tajnog prikupljanja informacija, potrebno je iznijeti i kraću analizu Zakona o Obavještajno-sigurnosnoj agenciji BiH²⁰, koji je regulisao sam postupak mjera prikupljanja podataka i informacija od strane OSA BiH.

U navedenom Zakonu čl. 5. je definisano: „Agencija je odgovorna za prikupljanje obavještajnih podataka u vezi s prijetnjama po sigurnost BiH, kako unutra tako i van BiH, njihovo analiziranje i prenošenje ovlaštenim dužnosnicima i tijelima navedenim u članu 6. stav 5. tog Zakona, kao i za prikupljanje, analiziranje, i prenošenje obavještajnih podataka s ciljem pružanja pomoći ovlaštenim službenim osobama, kako je definisano zakonima o krivičnom postupku BiH, te ostalim nadležnim tijelima u BiH, kada je to potrebno radi suzbijanja prijetnji po sigurnost Bosne i Hercegovine“. Prema članu 72. Zakona o Obavještajno-sigurnosnoj agenciji BiH „Agencija je ovlaštena da prikuplja, analizira, čuva i distribuira obavještajne podatke nadležnim tijelima unutar BiH, na način koji je u skladu s

²⁰ „Službeni Glasnik BiH“ br. 12/04 i 56/06.

Ustavom BiH i navedenim Zakonom²¹. Ovakvo zakonsko definisanje u vezi sa mjerama prikupljanja i distribucije informacija govori da OSA BiH u sigurnosnom sistemu naše zemlje ima informativno-preventivnu funkciju. Ovakvu tvrdnju potkrijepljuje i činjenica da prikupljeni podaci i informacije do kojih OSA BiH dođe u svom obavještajnom procesu ne predstavljaju dokaz na sudovima BiH.

Primjena posebnih istražnih radnji

Sama primjena posebnih istražnih radnji je multidisciplinarni proces koji zahtijeva definisanje niza specifičnosti karakterističnih za otkrivanje i dokazivanje teških krivičnih djela. Važnim i prvim korakom smatra se izrada pismenog operativnog plana u čijem glavnom dijelu je vidljiva činjenica da se za najteže oblike kriminaliteta predviđa stavljanje obrazloženog prijedloga posebnih istražnih radnji. U planu je potrebno obrazložiti potrebu za primjenom posebne istražne radnje posebno za svako osumnjičeno lice, a po mogućnosti potkrijepiti priložima, razlog traženja primjene posebne istražne radnje. Pored navedenog operativni plan treba da:

- identifikuje poznate činjenice i okolnosti, vezane za eventualno krivično djelo;
- ukaže koje činjenice i okolnosti u toku istrage je neophodno utvrditi;
- identifikuje kojim dokaznim sredstvom će se utvrditi pojedine činjenice i okolnosti važne za krivično gonjenje;
- odredi koje radnje i dokazivanja treba preduzeti i odrediti da li je za te dokaze potrebno tražiti sudsku naredbu;
- odredi subjekte koji će biti nosioci pojedinih planiranih radnji dokazivanja;
- odredi redoslijed izvođenja pojedinih radnji i dokazivanja;
- odredi vremenski okvir za realizaciju svake radnje i dokazivanja;
- odredi vremenski period i način komuniciranja subjekata koji učestvuju u istrazi.

Subjekti zaduženi za primjenu posebnih istražnih radnji, iste mogu primjenjivati samo pod uslovima propisanim domaćim zakonodavstvom države tj. njihova primjena mora biti zakonski utemeljena. Prijedlog za primjenu posebnih istražnih radnji u Bosni i Hercegovini može dostaviti 15 policijskih agencija, te Obavještajno – sigurnosna Agencija (OSA)²¹.

²¹ Agencija može prikupljati samo one informacije za koje se opravdano može pretpostaviti da su potrebne za obavljanje njenih dužnosti nabrojanih u članovima 5. i 6. Zakona o Obavještajno-sigurnosnoj agenciji BiH. Agencija je odgovorna za prikupljanje obavještajnih podataka u vezi sa prijetnjama po sigurnost Bosne i

Preduzimanje posebnih istražnih radnji zahtijeva postojanje odgovarajuće odluke suda, koja je donesena na inicijativu nadležnog organa. U cilju efikasnosti i ekonomičnosti istrage „tužiocu je omogućeno da formira multidisciplinarnе istražne timove sastavljene od različitih institucija i agencija za provođenje zakona (Državna agencija za istrage i zaštitu – SIPA, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske, Ministarstvo unutrašnjih poslova Federacije BiH, Policija Brčko Distrikta BiH, Granična policija, Obavještajno-sigurnosna agencija OSA/OBA i Uprava za indirektno oporezivanje), te mu je omogućeno da pravilnom podjelom rada i koordinacijom ima cjelokupnu sliku istrage i rezultata iste“.²² Ovdje želimo naglasiti da „Obavještajno-sigurnosna agencija BiH nema policijska ili neka druga posebna zakonska ovlaštenja da se uključuje u krivične istrage s ovlaštenjima da obezbjeđuje dokazna sredstva“.²³

Formalni uslovi za primjenu i postupak određivanja posebnih istražnih radnji

Formalni uslov za preduzimanje posebnih istražnih radnji jeste postojanje odgovarajuće odluke suda, kojoj prethodi inicijativa nadležnog organa. Nakon što to ocijeni potrebnim, tužilac daje obrazloženi prijedlog sudiji za prethodni postupak radi primjene neke od posebnih istražnih radnji, a koji u slučaju prihvatanja prijedloga donosi naredbu o primjeni posebne istražne radnje nad tačno određenim licima za koja postoje osnovi sumnje da su učinioци ili učesnici u tačno određenom “kataloškom“ krivičnom djelu. Nerijetko se u jednoj naredbi

Hercegovine, kako unutar, tako i van Bosne i Hercegovine.... U smislu Zakona o Obavještajno-sigurnosnoj agenciji BiH, pod "prijetnjama po sigurnost Bosne i Hercegovine" smatrat će se prijetnje suverenitetu, teritorijalnom integritetu, ustavnom poretку, osnovama ekonomske stabilnosti Bosne i Hercegovine, kao i prijetnje po globalnu sigurnost koje su štetne po Bosnu i Hercegovinu, uključujući: a) terorizam, uključujući međunarodni terorizam; b) špijunaža usmjerena protiv Bosne i Hercegovine ili štetna po sigurnost Bosne i Hercegovine na bilo koji drugi način; c) sabotaza usmjerena protiv vitalne nacionalne infrastrukture Bosne i Hercegovine ili na drugi način usmjerena protiv Bosne i Hercegovine; d) organizirani kriminal usmjeren protiv Bosne i Hercegovine ili štetan po sigurnost Bosne i Hercegovine na bilo koji drugi način; e) trgovina drogama, oružjem i ljudima usmjerena protiv Bosne i Hercegovine ili štetna po sigurnost Bosne i Hercegovine na bilo koji drugi način; f) nezakonita međunarodna proizvodnja oružja za masovno uništenje, ili njihovih komponenti, kao i materijala i uređaja koji su potrebni za njihovu proizvodnju; g) nezakonita trgovina proizvodima i tehnologijama koje su pod međunarodnom kontrolom; h) radnje kažnjive po međunarodnom humanitarnom pravu; i) djela organiziranog nasilja ili zastrašivanja nacionalnih ili vjerskih grupa u Bosni i Hercegovini. Ukoliko generalni direktor ima osnovane razloge da smatra da su mjere praćenja i pretresa iz ovog dijela potrebne Agenciji kako bi mogla provesti istragu o prijetnji po sigurnost Bosne i Hercegovine, generalni direktor upućuje pismeni zahtjev sudiji za dobivanje odobrenja za takva praćenja i pretrese.

²² Vesna Antonić i Dragan Mitrović: Posebne istražne radnje. Sarajevo: Visoko i sudsko tužilačko vijeće BiH. 2012. str. 5. Analiza je urađena u okviru projekta Jačanje tužilačkih kapaciteta u sistemu krivičnog pravosuđa.

²³ Maid Pajević (2013). Savremene obavještajne teorije. Mostar: Visoka škola „Logos centar“ str. 344.

prema jednom licu određuje primjena više posebnih radnji, što očit ovisi o sudskoj ocjeni svrsishodnosti njihove primjene. Tu naredbu sudija za prethodni postupak dostavlja na izvršenje policijskom organu koji, ovisno o vrsti i trajanju određene posebne radnje, osigurava kadrovske i tehničke uslove nužne za njihovo efikasno provođenje.

Od ovih navedenih formalnih uslova postoje izuzeci. Izuzeci se odnose na sljedeća dva uslova: (1) ako se pisana naredba ne može dobiti na vrijeme i (2) ako postoji opasnost od odlaganja - može se započeti sa izvršenjem mjere iz člana 116 i na osnovu usmene naredbe sudije za prethodni postupak. U ova dva slučaja pisana naredba sudije za prethodni postupak mora biti pribavljena u roku od 24 sata od izdavanja usmene naredbe. Naredbu sudije za prethodni postupak za primjenu posebne istražne radnje izvršavaju policijski organi stručno osposobljeni za njenu primjenu.

Naredba mora da sadrži iste podatke kao i sam prijedlog tužioca kao i vrijeme trajanja radnje, uz naznačavanje početka njene primjene, koji se mora vezati za donošenje pismene naredbe sudije za prethodni postupak. Primijetno je da u zakonima o krivičnom postupku nije predviđena mogućnost ulaganja pravnog lijeka u slučaju odbijanja prijedloga tužioca od strane sudije za prethodni postupak.

Vremensko trajanje posebnih istražnih radnji

Kada je riječ o trajanju posebnih istražnih radnji, Zakoni o krivičnom postupku u Bosni Hercegovini su usklađeni i propisuju da nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija, pristup kompjuterskim sistemima i kompjutersko sravnjavanje podataka, nadzor i tehničko snimanje prostorija, tajno praćenje i tehničko snimanje osoba i predmeta, te nadzirani prijevoz i isporuka predmeta krivičnog djela, mogu trajati najduže do mjesec dana. Međutim, ukoliko postoje posebno značajni razlozi, na prijedlog Tužioca, navedene radnje mogu biti produžene još jedan mjesec. Prve tri istražne mjere mogu ukupno najduže trajati šest mjeseci, a tajno praćenje i tehničko snimanje osoba i predmeta najduže tri mjeseca. Simulirani otkup predmeta i simulirano davanje potkupnine predstavlja samo jednokratni akt, a zahtjev za svaku narednu radnju protiv iste osobe mora sadržavati razloge koji opravdavaju upotrebu ove posebne mjere.

Vrijednost materijala dobijenog primjenom posebnih istražnih radnji i obavještenje o poduzetim radnjama

Policijski organ po okončanju poduzimanja posebne istražne radnje dužan je odmah sačiniti izvještaj o tome i predati ga tužiocu. Na osnovu dostavljenog izvještaja tužilac može da ocijeni način primijenjenih radnji, poštovanje prava i sloboda čovjeka, postupanje po njegovom prijedlogu, odnosno naredbi sudije za prethodni postupak. Treba istaći da Zakon o krivičnom postupku ne propisuje formu ovog izvještaja, niti njegovu sadržinu, ali u njemu se mora navesti lice (ili lica) prema kome je određena radnja, krivično djelo zbog kojeg je određena, te način i obim izvršenja radnje, rezultat koji je dobijen, te oznaku lica koja je kao „policijski organ“ preduzelo radnju. Uz ovaj izvještaj tužiocu se moraju predati i sve informacije, podaci i predmeti pribavljeni preduzetom radnjom. Iz toga proizilazi da je tužilac dužan da sudiji za prethodni postupak dostavi pismeni izvještaj o poduzetim radnjama, kako bi se on upoznao sa načinom sprovođenja radnji, odnosno provjerio da li je postupljeno po njegovoj naredbi i u njenim okvirima. Ovim se žele spriječiti eventualne zloupotrebe prilikom postupanja po naredbi sudije za prethodni postupak.

U ovakvom postulatu postoje dva mehanizma kontrole: tužilac kontroliše primjenu svoje naredbe od strane policijskih organa, a sudija na osnovu izvještaja tužioca vrši kontrolu primjene njegove naredbe. Izmjenama i dopunama zakona o krivičnom postupku u BiH, predviđena je mogućnost saslušavanja službenih osoba koje su provele posebne istražne radnje u svojstvu zaštićenih svjedoka, čime se osigurava dodatna zaštita ovih lica.²⁴ Ukoliko tužilac odustane od krivičnog gonjenja, te ukoliko pribavljene informacije i podaci nisu potrebni za krivični postupak, uništiti će se pod nadzorom sudije za prethodni postupak, koji će o tome sastaviti poseban zapisnik. U tom slučaju „... o poduzimanju radnji, razlozima za njihovo poduzimanje, informaciji da dobijeni materijal nije bio osnov za krivično gonjenje i da je uništen, pismeno se obavještava lice prema kome je određena radnja“.²⁵

„Nakon preduzimanja radnje, sudija za prethodni postupak će bez odlaganja obavijestiti lice protiv koga je radnja bila poduzeta, a to lice može od suda zatražiti ispitivanje zakonitosti

²⁴ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o krivičnom postupku BiH (Službeni glasnik BiH, br. 58/08), čl. 35.

²⁵ Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, član 119. stav 2.

naredbe i načina na koji je radnja sprovedena.“²⁶ Prema tome, lice koje smatra da su primjenom naređene radnje povrijeđena njegova prava i slobode može od suda tražiti ispitivanje zakonitosti, načina njene primjene, kao i naredbe suda koja je predstavljala osnov za njenu primjenu, što je još jedan vid zaštite građana od nezakonitog zadiranja u njihova prava i slobode.

Osvrt na praktičnu primjenu

Tužilac daje obrazloženi prijedlog sudiji za prethodni postupak radi primjene neke od posebnih istražnih radnji. Na sudiji je da li će prihvatiti prijedlog ili ne tj. ako prihvati prijedlog, sudija donosi naredbu o primjeni posebne istražne radnje nad tačno određenim licima za tačno određeno „kataloško“ krivično djelo. Naredbu sudije izvršavaju policijski organi shodno vremenu dobivanja naredbe. Veoma je važno da se ove procedure u potpunosti ispoštuju kako ne bi došlo do proceduralnih grešaka i do ugrožavanja pojedinih prava i sloboda čovjeka. Da li se ove procedure dosljedno primjenjuju u praksi?

Slučaj Suda Bosne i Hercegovine od 22. maja 2015. godine pokazuje da postoji kršenje procedura. Tako je Vijeće apelacionog Odjela II Suda Bosne i Hercegovine, ukinulo prvostepenu izrečenu zatvorsku kaznu osuđenima za organizovani kriminal, poreznu utaju i pranje novca u predmetu Fahrudin Čago i drugi. U ovom slučaju Vijeće je uvažilo žalbu odbrane da su dokazi prikupljeni prisluškivanjem telefonskih razgovora nezakoniti. Sud BiH se pozvao na praksu Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu u predmetu Ante Dragojević iz Hrvatske. U ovom slučaju se smatralo da je važna procedura, a ne pitanje da li je neko stvarno kriv. „Prema odluci Suda u Strazburu, prilikom određivanja posebnih tehničkih mjera praćenja (prisluškivanja), utvrđeno je da je nacionalni sud bio dužan da ozbiljno unaprijed razmotri razloge zbog kojih odobrava prisluškivanje, jer bi “bjanko” davanje odobrenja Tužilaštvu otvorilo mogućnost zloupotreba, baš kao i “naknadno obrazloženje” na osnovu onog što se, eventualno, prikupi“.²⁷

²⁶ Vesna Antonić i Dragan Mitrović: Posebne istražne radnje. Sarajevo: Visoko i sudsko tužilačko vijeće BiH. 2012. str. 25. Analiza je urađena u okviru projekta Jačanje tužilačkih kapaciteta u sistemu krivičnog pravosuđa.

²⁶ Komentari zakona o krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini. Sarajevo: Vijeće Europe. Posebne istražne 2005.

²⁷ Izjava advokata Almina Dautbegovića od 16.05.2016. godine, data za Dnevni avaz. Za više vidjeti: <http://www.avaz.ba/clanak/178042/hoce-li-zbog-prisluškivanja-uslijediti-lavina-novih-oslobadajucih-presuda->

Praktičari tvrde da su se u dosadašnjoj praksi sudova „olako dozvoljavale posebne istražne radnje, a naredbe sudova su bile tipske“.²⁸ Svetlana Bijelić, tužiteljica Specijalnog tužilaštva entiteta RS-a smatra da će nakon ukidanja prvostepene presude Čagi i ostalima „u buduće sudovi i tužioci morati posebno da obrate pažnju na to da prikupe dovoljno dokaza da bi sud mogao da obrazloži tu naredbu kojom određuje takvu posebnu istražnu radnju prema nekom licu, u smislu da ne dođe do povrede privatnosti, odnosno člana 8 Europske konvencije za ljudska prava i osnovne slobode“.²⁹ Sudska praksa Europskog suda za ljudska prava u slučaju Malone protiv Velike Britanije³⁰ iz 1984. godine i Kruslin protiv Francuske³¹ iz 1990. godine ukazuje da prisluškivanje i druge forme praćenja telefonskih razgovora predstavljaju ozbiljno miješanje u privatni život i korespondenciju, te prema tome moraju biti zasnovani na zakonu, koji je posebno precizan. Tačnije, osnovno je da postoje jasna i detaljna pravila za njihovu primjenu a naročito zbog toga što se tehnologija koja se koristi za to neprestano usavršava. U slučaju Malone protiv Velike Britanije i Kruslin protiv Francuske, Europski sud za ljudska prava je zaključio da postoji povreda člana 8 Europske konvencije za ljudska prava i osnovne slobode, te da nije dovoljno samo zakonom propisati praćenje komunikacija, već je potrebno zakonom precizno odrediti obim i način izvršenja prisluškivanja telefonskih razgovora, kako bi pojedincu bila zajamčena odgovarajuća zaštita od samovolje, odnosno mogućih zloupotreba.

Pored navedenih proceduralnih nedostataka, analiza slučajeva same primjene posebnih istražnih radnji pokazuje da su postojale određene situacije koje upućuju na moguću zloupotrebu mjera prisluškivanja, kako od strane Obavještajno-sigurnosne agencije (OSA-e) i policijskih struktura, ali i od samih državnih tužioca, o čemu je Federalna televizija govorila u emisiji „Mreža“³² navodeći primjer bivše državne tužiteljice Vesne Budimir, čiji su telefon i i kretanje neovlašteno nadzirale neke njene kolege. Također, u javnosti se dosta polemike vodilo o aferi „Prisluškivanje“ iz 2011. kada su banjalučke dnevne novine „Nezavisne

u-bih?url=clanak/178042/hoce-li-zbog-prisluškivanja-uslijediti-lavina-novih-oslobadajucih-presuda-u-bih#sthash.Zn9iKnFV.dpuf Pristupljeno dana 03.03.2016. godine.

²⁸ Izjava za emisiju Mreža data od strane advokata Dautbegovića i Hodžića. 06. juni 2015.

²⁹ Izjava data za emisiju Mreža. 06. juni 2015.

³⁰ Vidi presudu Europskog suda: Malone protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda od 2. augusta 1984. godine, serija A, broj 82, st. 67. i 68

³¹ Vidi presudu Europskog suda: Kruslin protiv Francuske, presuda od 24. aprila 1990. godine, stav 27., serija A, broj 176-A

³² Emisija emitovana 06. juna 2015. na Federalnoj televiziji.

novine“ objavile spisak više od 5.000 brojeva mobilnih telefona koje su najvećim brojem nelegalno i bez naloga nadležnih sudova i tužilaštava prisluškivali OSA i SIPA.³³

Među telefonskim brojevima koji su prisluškivani nalazili su se brojevi telefona od načelnika općina, političara, do građana koji nemaju nikakva primanja niti imaju posao. Vitomir Popović, dekan Pravnog fakulteta u Banja Luci ovakvo postupanje sigurnosnih agencija okarakterisao je kao „grubo kršenje Europske konvencije o ljudskim pravima i međunarodnih standarda“, te je dodao da slučaj prisluškivanja 5.000 telefonskih brojeva građana BiH predstavlja prvorazredni skandal i pokazuje da je vlast u BiH odavno ušla u stanje anarhije.³⁴

Smatramo zabrinjavajućom činjenicu da je ova afera vrlo brzo zaboravljena i da je javnost do danas ostala uskraćena za informacije o svim okolnostima vezanim za prisluškivanje mobilnih telefona građana koje su provodile OSA³⁵ i SIPA. Jedino što je poznato jeste da je Obavještajno-sigurnosna agencija (OSA) podnijela krivičnu prijavu Tužilaštvu BiH protiv NN lica, jer je "dostavilo podatke o telefonskim brojevima osumnjičenih lica zbog kriminala koji se nalaze pod prismotrom".³⁶

S druge strane, ako govorimo o legalnom prisluškivanju i dokazima do kojih se došlo ovim postupkom, a koji se koriste u dokaznom postupku, slučaj „Čago i drugi“ je podijelio pravosudnu zajednicu, i dobar dio njih smatra da bi ta odluka mogla postati praksa. Važnim smatramo istaknuti da je zbog pokretanja i provođenja nezakonitih istražnih radnji prema građanima, prema onome što je javnosti poznato i informacijama do kojih smo došli, do sada u policijskim agencijama Bosne i Hercegovine odgovarao, odnosno otpušten iz službe, samo jedan čovjek.³⁷

³³ Više detalja na: <http://www.nezavisne.com/novosti/bih/Nelegalno-prisluškivanje-brojeva-mobilnih-telefona-građana-BiH-III-Na-spisku-i-mtel-brojevi/86140> Pristupljeno dana 03.03.2016. godine.

³⁴ Izjava objavljena u Nezavisnim novinama 13.04.2011. godine. Istraživački članak: Nelegalno prisluškivanje brojeva mobilnih telefona građana BiH (III): Na spisku i m:tel brojevi.

³⁵ Ipak smatramo pohvalnim podatak da OSA u periodu 2013. i 2014. nije zaprimila niti jednu pritužbu građana na rad njenih službenika u kontekstu korupcije i koruptivnih djela. Prepiska broj:01-14051/15. od 08.07.2015.

³⁶ Više detalja na: <http://www.nezavisne.com/novosti/bih/Nelegalno-prisluškivanje-brojeva-mobilnih-telefona-građana-BiH-III-Na-spisku-i-mtel-brojevi/86140> Pristupljeno dana 03.03.2016.

³⁷ Radi se o bivšem pripadniku SIPA-e označen kao informant kodnog naziva “Golub”. <http://tacno.net/uncategorized/tajanstveni-golub/>. Pristupljeno dana 10.02.2016.

Zaključci

Krivičnom pravnom reakcijom na protivpravna ponašanja, tj. definisanjem i uvođenjem posebnih istražnih radnji u naš pravni sistem, nesumnjivo se povećavaju mehanizmi za efikasnost agencija za sprovođenje zakona u suprostavljanju najtežim oblicima kriminaliteta, dok se sa druge strane privremeno ograničavaju ustavna prava i slobode lica, prema kojima se primjenjuju navedene mjere i radnje. Današnji stepen razvoja društva obavezuje države da zaštite univerzalna ljudska prava i slobode, pravna dobra građana i temeljne vrijednosti društvene zajednice od različitih oblika povreda i ugrožavanja. Najjača zaštita ovih vrijednosti i pravnih dobara prepoznata je u Ustavu i zakonskim propisima gdje su opisana ljudska ponašanja kojima se oduzimaju, povređuju, uništavaju ili ugrožavaju zaštićena dobra, te se takva ponašanja zakonski utvrđuju kao krivična djela i propisuje se krivična sankcija za učinioce takvih djela. Analiza zakonskog uređenja posebnih istražnih radnji, kao i sama primjena istih, ukazuje na jedan od osnovnih problema koji je prepoznat u uspostavi optimalnog odnosa između dviju suprostavljenih težnji koje se susreću u primjeni posebnih istražnih radnji tj. u krivičnom postupku. Prva težnja je prepoznata u efikasnosti i djelotvornosti posebnih istražnih radnji u krivičnom postupku, dok se drugom težnjom želi spriječiti zloupotreba i neopravdano stavljanje lica pod mjere posebnih istražnih radnji, odnosno govorimo o težnji za zaštitom osnovnih ljudskih prava i sloboda.

Analiza zakonske uređenosti posebnih istražnih radnji pokazuje da je naše zakonodavstvo prihvatilo međunarodne standarde i precizno regulisalo pravne procedure primjene posebnih istražnih radnji. Međutim, značajno je istaći da se zakonskim odredbama ne određuje način provođenja tih radnji, već samo uslovi za njihovo provođenje, što omogućuje policijskom organu da ako dobije i kad dobije nalog sudije za prethodni postupak, spomenute radnje sprovede na način koji on smatra najboljim.

Domen posebnih istražnih radnji nije ograničen samo na krivična djela organizovanog kriminala, nego su one primjenjive i na druga teška krivična djela koja u sebi nose povećanu društvenu opasnost, po sigurnost građana i imovine. Iz same sistematike odredaba četiri zakona o krivičnom postupku u BiH, jasno se može zaključiti da su posebne istražne radnje izdvojene u odnosu na ostale radnje dokazivanja. Pored toga, posebne istražne radnje su uspostavljene sa precizno formulisanim kriterijima za određivanje istih. Također, zakonska

rješenja na entitetskim nivoima i nivou Brčko Distrikta BiH bitnije ne odstupaju od rješenja usvojenih na državnom nivou.

Upravo zbog te činjenice propisani su restriktivni uslovi primjene posebnih istražnih radnji, kao i potrebna saradnja i koordinacija aktivnosti na relaciji policija–tužilaštvo–sud, kako bi se izbjegle eventualne mogućnosti zloupotrebe i samovolje u primjeni. Međutim, dosadašnja praksa kroz određene slučajeve koji su predstavljeni u ovom radu nam govori da su se u dosadašnjoj primjeni posebnih istražnih radnji kršile procedure, a samim tim i narušavala prava i slobode građana. Zbog toga, kod primjene posebnih istražnih radnji važno je imati izbalansiran pristup, kako prema ljudskim pravima i slobodama, tako i efikasnoj proceduralnoj primjeni istih, sa isključenjem mogućnosti zloupotrebe. Tačnije, prilikom primjene posebnih istražnih radnji u praktičnom smislu ni u kom slučaju se ne smije favorizovati efikasnost koja vodi u nezakonitost ili povrede odredbi ZKP-a i Ustava kao najvišeg pravno-političkog akta u državi, jer činjenice-dokazi pribavljeni na takav (nezakonit) način nemaju pravno značenje i bacaju ljagu na profesionalni rad sigurnosnih agencija.

Na kraju, može se zaključiti da je postupak primjenjivosti u praksi posebnih istražnih radnji upitan i zahtijeva detaljniju analizu, što će biti urađeno kroz naša buduća istraživanja, kao i sama analiza drugih problema koji opterećuju primjenu posebnih istražnih radnji bilo da se radi o proceduralnim nepravilnostima ili o povredama i ugrožavanju prava i sloboda građana i temeljnih vrijednosti društvene zajednice u bilo kojem obliku.

Literatura

1. Antić, V. i Mitrović, D. (2012). *Posebne istražne radnje*. Sarajevo: Visoko i sudsko tužilačko vijeće BiH. Analiza je urađena u okviru projekta Jačanje tužilačkih kapaciteta u sistemu krivičnog pravosuđa.
2. Halilović H. (2005). *Prikriveni istražitelj pravno-kriminalistički pristup*. Sarajevo: Fakultet kriminalističkih nauka.
3. Ilić, G. i Bošković, M. M. (2015). *Posebne mere tajnog prikupljanja podataka u krivičnom postupku: pregled iz pravosuđa*. Beograd: Beogradski centar za bezbednosnu politiku.
4. Kržalić, A. i Hadžović, D. (2014). *Studija o organizovanom kriminalu u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Centar za sigurnosne studije.
5. Pajević M. (2013). *Savremene obavještajne teorije*. Mostar: Visoka škola „Logos centar“
6. Milojković, B. i Marinković, D. (2007). *Sistemi za globalno pozicioniranje i njihov značaj u otkrivanju i dokazivanju krivičnih dela*. Beograd: Nauka-Bezbednost-Policija.
7. Sijerčić – Čolić, H. (2009). *Prikrivene istražne radnje u borbi protiv organizovanog kriminala*. Split: Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 46, 4/2009.
8. Sijerčić-Čolić, H. i sur. (2005). *Komentari zakona o krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Vijeće Europe.
9. Šikman, M. (2007). *Suprotstavljanje organizovanom kriminalitetu, sa osvrtom na specijalne istražne tehnike*. Banja Luka: Časopis Defendologija, br. 19-20.

Zakoni:

- Zakon o krivičnom postupku BiH („Službeni glasnik BiH”, br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10)
- Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. „49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10)
- Zakon o krivičnom postupku Federacije BiH („Službene novine FBiH“, br.36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11)
- Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta BiH („Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH“ br. 10/03, 45/04, 06/05, 21/10).
- Zakon o Obavještajno-sigurnosnoj agenciji BiH. („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine br. 12, od 14.04.2004. godine).

*Centar za sigurnosne studije
Centre for Security Studies*

*Branilaca Sarajeva 13/I, 71 000
Sarajevo*

Tel: +387 33 262 455 / 262 456

Fax: +387 33 223 250

e-mail: info@css.ba

www.css.ba